

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY

KAAM
YAYINLARI

OLBA
XIX

(Ayrıbasım / Offprint)

MERSİN
2011

KAAM YAYINLARI
OLBA
XIX

© 2011 Mersin/Türkiye
ISSN 1301 7667

OLBA dergisi;
ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX, EBSCO, PROQUEST
ve
TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanlarında taranmaktadır.

OLBA dergisi hakemlidir ve Mayıs ayında olmak üzere,
yılda bir kez basılmaktadır.
Published each year in May.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.
Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.
It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of KAAM.

OLBA dergisinde makalesi yayımlanan her yazar, makalesinin baskı olarak ve elektronik ortamda yayımlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını OLBA dergisine devretmiş sayılır.
Each author whose article is published in OLBA shall be considered to have accepted the article to be published in print version and electronically and thus have transferred the copyrights to the journal OLBA..

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında belirtilen formatlara uygun olduğu takdirde basılacaktır.
Articles should be written according to the formats mentioned in the following web address.

OLBA'nın yeni sayılarında yayınlanması istenen makaleler için yazışma adresi:
Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül
Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü, 33342-MERSİN
TURKEY

Diğer İletişim Adresleri
Other Correspondance Addresses
Tel: 00.90.324.361 00 01 (10 Lines) 4730 / 4734
Fax: 00.90.324.361 00 46
web mail: www.kaam.mersin.edu.tr
www.olba.mersin.edu.tr
e-mail: kaam@mersin.edu.tr

Baskı / Printed
BİLTUR Basım Yayın ve Hizmet A.Ş.
Tel: +90 216 444 44 03 www.bilnet.net.tr
Sertifika No: 15690

Dağıtım / Distribution
Zero Prod. Ltd.
Tel: 00.90.212.244 75 21 Fax: 00.90.244 32 09
info@zerobooksonline.com www.zerobooksonline.com/eng

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM)
YAYINLARI-XIX

MERSIN UNIVERSITY
PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY
(KAAM)-XIX

Editör

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN
Gunnar BRANDS

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Prof. Dr. Haluk ABBASOĞLU
Prof. Dr. Tomris BAKIR
Prof. Dr. Sencer ŞAHİN
Prof. Dr. Erendiz ÖZBAYOĞLU
Prof. Dr. Susan ROTROFF
Prof. Dr. Marion MEYER

MERSİN

2011

İçindekiler/Contents

Engin Akdeniz <i>Neolitik Çağ'da Manisa Yöresi</i> (<i>Manisa Region in the Neolithic Age</i>)	1
Hatice Kalkan <i>Doğu Anadolu'da Geç Demir Çağ: Sorunlar ve Gözlemler</i> (<i>Late Iron Age in Eastern Anatolia: Problems and Assessments</i>)	47
Gökhan Coşkun <i>Achaemenid Bowls From Seyitömer Höyük</i> (<i>Seyitömer Höyük'ten Akhaemenid Kaseler</i>)	57
Ertekin M. Doksanaltı <i>Karaman Müzesi'nden Bir Grup Siyah Figürlü Lekythos</i> (<i>A Group of Black Figure Lekythos from Karaman Museum</i>)	81
Murat Çekilmez <i>Geç Hellenistik Dönemden Bir Mezar Steli</i> (<i>A Funerary Stele From the Late Hellenistic Period</i>)	107
F. Eray Dökü <i>Eurymedon Vadisi Asarbaşı Yerleşimi Kaya Mezarları</i> (<i>Rock-cut Tombs at the Asarbaşı Settlement, Eurymedon Valley</i>)	127
Figen Çevirici-Coşkun <i>Maraş Müzesin'de Bulunan İki Heykel</i> (<i>Two Statues in the Maraş Museum</i>)	159
Celal Şimşek – M. Ayşem Sezgin <i>Laodikeia Kuzey Tiyatrosu</i> (<i>Laodicea's North Theater</i>)	173
Mustafa Şahin – Yasemin Polat – Thomas Zimmermann <i>Der Hafen von Kapanca: Ein Neuer Vorschlag Zur</i> <i>Lokalisation der Stadt Caesarea Germanica</i> (<i>Kapanca Limanı - Caesarea Germanica Kenti'nin</i> <i>Lokalizasyonu İçin Yeni Bir Öneri</i>)	203

Çiğdem Gençler Güray	
<i>Elaiussa Sebaste'nin Roma Dönemi Cam Buluntuları</i> (<i>The Roman Glass Finds from Elaiussa Sebaste</i>)	233
Mehmet Oktan	
<i>The Route Taken By Cilicia To Provincial Status: Why And When?</i> (<i>Kilikia'yı Eyaletleştirmeye Götüren Yol: Ne zaman ve Neden</i>)	267
Ebru Akdoğu Arca – Nuray Gökalp – Nihal Tüner Önen	
<i>Pamphylia Bölgesi'nin Mısır ve Kıbrıs İle Olan İlişkileri</i> (<i>Relations of Pamphylia with Egypt and Cyprus</i>)	287
Nurşah Çokbankir	
<i>Pamphylia, Lykia, Kilikia ve Pisidia'da Epigrafiik Verilerle</i> <i>Roma İmparatorluk Dönemi'nde Atletik Oyunların Finansı</i> (<i>Financing the Games in Pamphylia, Lycia, Cilicia and Pisidia in the</i> <i>Roman Imperial Period from the Epigraphic Evidences</i>)	313
Fatih Onur	
<i>New Inscriptions From Hadrianoi Pros Olympon (Mysia)</i> (<i>Hadrianoi Pros Olympon'dan (Mysia) Yeni Yazıtlar</i>)	331
N. Eda Akyürek Şahin	
<i>Nikomedeia'dan İki Entellektüel: Basilikos ve Kyrion'un Mezar Epigramları</i> (<i>Zwei gebildete Maenner aus Nikomedeia: Die Epigramme des</i> <i>Basilikos und des Kyrion</i>)	349
Ayşe Aydın	
<i>Antik Atlı Herosların Hristiyan Atlı Kahramanlara Dönüşümüne</i> <i>Bir Örnek: Tarsus Müzesi'ndeki Aziz Georgios Kabartması</i> (<i>Ein Beispiel für die reitende Heiligen von umgewandelte antike</i> <i>reitende Heros: Relief mit der Hl. Georg im Museum von Tarsos</i>)	371
Hatice Özyurt Özcan	
<i>Examples of Architectural Sculpture with Figurative and</i> <i>Floral Decoration of the Byzantine Period at Muğla, Bodrum and</i> <i>Milas Archaeological Museums</i> (<i>Muğla, Bodrum ve Milas Arkeoloji Müzeleri'ndeki Bizans</i> <i>Dönemine Ait Figürlü ve Bitkisel Bezemeli Mimari Plastik Eserler</i>)	389

PAMPHYLIA, LYKIA, KILIKIA VE PISIDIA'DA EPIĞRAFİK VERİLERLE ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ'NDE ATLETİK OYUNLARIN FİNANSI

Nurşah ÇOKBANKİR*

ABSTRACT

“Financing the Games in Pamphylia, Lycia, Cilicia and Pisidia in the Roman Imperial Period from the Epigraphic Evidences”

Following the institutionalization of sport, the number of cities organizing games increased in the Hellenistic Period. During the period of the Roman Empire, every city – great or small – organized *agones* (sacred or local games). Although the finance of the games was quite expensive, cities did not avoid the expense. The expense of games was financed by the treasury of the city, by the officials of games (*agonothetes*), by the rental income derived from lands belonging to cities and temples, etc. During the enactment of rules and the regulation of games, emperors, who encouraged and allowed the establishment of games, did not wish that the treasury of the cities suffered. In this case, necessity appeared in terms of finance. At this point, the wealthy citizens of these cities tried to supply any deficiencies through financial aids. In particular, on the southern coast of Anatolia, local games with prizes in kind and/or in money, so-called “*themis*”, were financed by local benefactors and were named after them.

Keywords: Panhellenism, Agones, Themis, Finance, Agonothetes, Euergesia.

ÖZET

Sporun kurumsallaşmaya başlamasının ardından, Hellenistik Dönem’de oyunları düzenleyen kentlerin sayısında bir artış görülmüştür. Özellikle Roma İmparatorluk Dönemi’nde büyük küçük hemen her kent, *kutsal* ya da *para ödüllü* bir oyun düzenlemekteydi. Oyunların finansı oldukça masraflı olmasına rağmen, kentler bunlarla yüzleşmekten kaçınmamışlardı. Oyunların masrafları kent kasası, oyunların memurları, kente ya da tapınaklara ait topraklardan elde edilen kira gelirleri vb. tarafından karşılanmıştı. Oyunların kurulmasını destekleyen ve izin

* Dr., Akdeniz Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü Kampus – Antalya-TR. E.posta: nursahcokbankir@hotmail.com.

veren imparatorlar, hiçbir zaman kent kasasının oyunların düzenlenmesi ve kurallarının uygulanması aşamasında zarar görmesini istememişlerdi. Bu durum finans anlamında bir ihtiyaç doğurmuştur. Bu noktada da kentlerin eşraf sınıfından zenginler yaptıkları parasal yardımlarla bu açığı kapatmaya çalışmışlardır. Özellikle de Anadolu'nun güney kıyılarında "themis" olarak adlandırılan para ödüllü, yerel oyunlar yerel hayırseverler tarafından finanse edilmiş ve bu oyunlar oyunu finanse eden hayırseverin adıyla anılmışlardır.

Anahtar Sözcükler: Panhellenizm, Agones, Themis, Finans, Agonothetes, Euergesia.

İ.Ö. VIII. yüzyıldan itibaren resmi anlamda ilk Olympia Oyunları'nın düzenlenmeye başlaması ile kurumsallaşmaya başlayan spor, bu tarihi izleyen dönemlerde hem politik hem de sosyal açıdan kentlerin en önemli unsurlarından biri haline gelmiştir. Yunan kent devletlerinin kolonileşme vasıtasıyla Akdeniz Dünyası'na yayılmasının ardından, özellikle Hellenistik Dönem'de oyunlara ilgi oldukça artmıştır. Böylece bu bölgedeki birçok kentte oyunlar varlığını göstermeye başlamıştır. Roma İmparatorluk Dönemi'nde ise oyunların sayısı hızla artmaya devam etmiştir. İmparatorlar, oyunları kendi varlıklarını halka kabul ettirme aracı olarak kullanmış ve Hellenistik Dönem'in *panhellenizm* anlayışını sürdürmeye çalışarak dönemin toplumları arasındaki kültürel birliği sağlamışlardır¹.

Oyunlar statülerine göre iki ana sınıfa ayrılmaktadır. Bu sınıfın en prestijli olanı *Kutsal Oyunlar* (ἱεροὶ ἀγῶνες) ya da *Kutsal ve Taç Ödüllü Oyunlar* (ἀγῶνες ἱεροὶ καὶ στεφανῖται) olarak adlandırılırdı. Prestij olarak daha alt seviyede olan diğer sınıf ise, *Thematik* (ἀγῶνες θεματικοί) yani *Para Ödüllü Oyunlar*'dı². Makalenin konusunu oluşturan

¹ *Panhellenik* düşünce ile Olympia Oyunları arasında bir bağ vardı. Orijinal Olympia Oyunları'nın düzenlendiği tarihler arasında tüm Yunan dünyası için ateşkes ilan edilmekteydi. Hellenistik Dönem'de yeni kurulan kutsal statüdeki festivallerin kabulü için ise kentler, zamanın Yunan dünyasına elçiler göndermekteydi. Bunu takip eden süreçte oyunun duyurulduğu kentler, festivalin sonraki kutlamalarına temsilciler göndererek festivali tanıdıklarını göstermişlerdi. Bu durum, organize eden kent ve oraya seyahat edenler için uygulanan kutsal nitelikte bir ateşkesi de beraberinde getirmişti; Krş. König 2005, 164. Böylece Yunanlılar arasında politik birliktelikten çok kültürel anlamda bir birliktelik ve uyum sağlanmaya çalışılmıştı. Dönemin iki büyük kenti Atina ve Sparta arasında vuku bulan Peloponnessos savaşı sonucunda ise, oyunlar ve *panhellenik* düşünce arasındaki bağ büyümüştü. Çünkü uzun yıllar süren savaş sonrasında güçlenmiş bir barış özlemi söz konusuydu. Makedonia kralı II. Philippos bu özlemi kullanmış, dönemin sofistleri ve *orator*'ları İ.Ö. 776 yılında resmi olarak düzenlenmeye başlayan Olympia Oyunları'nın amacının Yunanlılar arasında barış ve uyumu ilerletmek olduğunu açıklayarak, *panhellenizm* anlayışına güç katmışlardır. Krş. Roubitschek 1988, 35-37, Crowther 2007, 74-77.

² Oyunların sınıflandırılmasında galip gelenlere verilen ödüller esas alınmıştır. *Kutsal ve Taç Ödüllü*

bölgelerde bu ikinci sınıftaki oyunlar *themis* (Θέμις) olarak adlandırılmıştır³. Kentler, bu oyunlar ile kent piyasasını daha da hareketlendirmişlerdi. Öyle ki Roma Dönemi'nde yarışma piyasasının hareketliliğini L. Robert "agonistik patlama"⁴ olarak değerlendirmektedir.

Özellikle İ.S. II. – III. yüzyıllarda eyaletlerin ve kentlerin yaşamaya başladıkları parasal sorunlar, oyunların sayısında azalmaya neden olmamış, aksine bir artış gözlemlenmişti. Çoğu kent, önceden bünyesinde barındırdığı kentin ana tanrısı ya da tanrıçası onuruna kutladığı festivallerini, Roma İmparatorları'nın kültleri ile birleştirmiş ya da yeni bir kült kurmuştu. Bu kültler, kurbanlar, alaylar ve benzeri seremonilerin yanı sıra oyunları da içermişti⁵.

Agonistik bir faaliyetin finansı oldukça masraflıydı. Anadolu'daki pek çok kentten ele geçen yazıtlarda düzenlenen oyunların sayısının fazlalığından da anlaşıldığı üzere, kentler bu masraflarla yüzleşmekten kaçınmamışlardı. *Kutsal ve taç ödüllü oyunlar* sınıfındaki Elis'te her dört yılda bir düzenlenen Olympia Oyunları'nda düzenli olarak finanse edilmesi gerekenler şunlardı: Sporcular ve antrenörler tarafından yerine getirilen

Oyunlar'ın kazananlarına ödül olarak oyunun hamisi olan tanrıya ait kutsal bitki ya da ağacın yapraklarından yapılan bir taç verilmekteydi. *Thematik Oyunlarda* ise galip gelenlere maddi içecekli ödüller sunulmuştu. Ancak zamanla, özellikle de sporda meydana gelen profesyonelleşme ile ödüllerin iç içe geçtiği gözlemlenmiştir. Oyunların sınıflandırılması için bkz. Pleket 1975, 54-71, Scanlon 2002, 29-31. Reisch 1896, 2059'da Para Ödüllü Oyunlar'da çelenklerin verildiğini, öte yandan Taç Ödüllü Oyunlar'da da değerli ödüllerin verilmesinin az olmadığını dile getirir. Ayrıca bkz. ödüllerin iç içe geçmesi hususunda Gardiner 1930, 28-42.

³ Bithynia, Lydia, Mysia, Troas ve Ionia'da *themis* sözcüğüne rastlanılmazken, Anadolu'nun güney kıyılarında sıklıkla karşılaşılmıştır. *Themis* terimi genellikle *agon* sözcüğüne eş değer olarak kullanılmış, çoğunlukla da kurucularına göre adlandırılmışlardı, bkz. Robert 1970, 6-7; Pleket 1995, 157.

⁴ Robert 1984, 38. Kentler, bu artış karşısında oyunların takvimlerini de birbirlerine göre ayarlamaya başlamıştı. Örneğin, Aphrodisias'ta oyunların yerel takvimi, komşu kentler Herakleia ve Tralleis'teki oyunlara ve Roma'daki Capitolia Oyunları'na iştiraki mümkün kılacak şekilde oluşturulmuştu. Yazıt ve yorumlar için bkz. Roueché 1993, 166-168, no. 51.

⁵ Gerek Roma İmparatorluk kültürü kapsamında, gerekse bağımsız olarak *kutsal* statüde bir festival kurma vasıtasıyla birçok kent, Antik Dünya'nın yedi büyük oyununa eşdeğer (Roma Dönemi öncesinde dört büyük oyun söz konusuydu) oyunları sergilemek için yarış içindeydiler. Bu oyunları düzenleme hakkı önceleri oyunun asıl hamisi olan kentten alınacak bir izni gerektirmekteyken, Roma Dönemi ile bu iznin bahşedilmesi tek bir ele geçmişti: O da imparatordu. Bu oyunlar *Olympia*, *Pythia*, *Nemea*, *Isthmia*, *Aktia*, *Capitolia* ve *Sebasta*'dır. Kentler, yeni ya da eski oyunları ile yeniden yapılanmaya girmiş oyunlarında ya doğrudan bu oyunların isimlerini kullanmış ya da *isolympia*, *isopythia* gibi sıfatlarla oyunlarının Olympia, Pythia vb. oyunlara program, yaş kategorileri ve ödül bakımından eş değer olduklarını vurgulamışlardır.

yemin töreni; Pelops ve Zeus'a adanan resmi kurbanlar; Oyunun son gününde halka verilen ziyafet; Olympia ve Elis'teki *gymnasium*'larda yağın temini ve personel ücretleri. Bunları finanse edebilmek için ise, üç para kaynağı söz konusuydu: İlki vergiler, halka ve tapınaklara ait toprakların kirası gibi düzenli gelirlerden oluşan bütçe; ikincisi festivaller için tahsis edilmiş ve memurlar tarafından yönetilen vakıfların gelirleri; üçüncüsü ise oyunların düzenlenmesinden sorumlu memurların verdiği bağışlar⁶. Orijinal Olympia Oyunları için söz konusu olan bu gider ve gelirler tablosu, muhtemelen diğer oyunlar için de çok farklı değildi.

Kentler, kurdukları yeni oyunun ya da statüsünü yükselttikleri eski oyunlarının reklamını yapmak ve diğer kentlere tanıtmakla yükümlüdürler. Örneğin, Menderes Magnesia'sı, İ.Ö. III. yüzyılın sonunda kentin baş tanrıçası Artemis'in kutsal alanına *asylia* hakkının tanınması için gerekli başvuruları yaparken, Artemis Leukophryene adına düzenledikleri *Leukophryeneia* oyunlarının kutsal olarak tanınması için başka kentlere ve yöneticilere elçiler göndermişti⁷. Bir agon ile ilgili masrafları ya da onun gereklerini yerine getirmek, sadece düzenleyen kent ile sınırlı kalmamıştı. Bu yarışmaya temsilci gönderen tüm kentler, gerekli yükümlülükleri üstlenmek durumundaydı. Bu yükümlülüklerden bazıları, sporcunun heykelinin dikilmesi, başka bir kentte kazandığı galibiyet sonucunda vatanına dönüşte bir zafer alayıyla kente giriş töreni (*eiselasis* = εἰσέλασις) ve bununla birlikte elde ettiği para ödülüdür (*obsonia* = ὀψωνία)⁸.

⁶ Pleket 1976, 1-3, dn. 4 ve 8 ile birlikte. Pleket ayrıca, Yunanistan'ın bir kenti Tanagra'da İ.Ö. IV. yüzyıla tarihlenen bir yazıtta oyunların düzenlenmesi için gerekli olan paranın iki kaynağından bahseder. İlki kent tarafından yönetilen bir vakfın gelirleri, diğeri de *agonothetes*in kendi cebinden yaptığı harcamalarıdır. Boiotia Birliği'ne ait bir oyunun *agonothetes*i de şu iki kaynağa sahipti: Üye kentlerin resmi yardımları ve stadyum, hipodrom ve çevresindekilerin kira gelirleri.

⁷ Yazıtlar için bkz. Kern 1900, no. 16-87. Ayrıca önceden var olan oyunların statülerinin yükseltilmesini açıkça gösteren, sporcu Marcus Aurelius Demonstratos Damas'ın Sardes'te ele geçen onurlandırma yazıtında, galibiyet aldığı oyunlar listelenirken bazı oyunların "vöv ἱερός" olduğu kaydedilmiştir. Yazıt için bkz. IGR IV, no. 1519 C.

⁸ *Eiselasis* hakkı, başlangıçta Pindaros'un galibiyet şiirlerinde kendiliğinden gelişen bir olguyken, zamanla profesyonel sporcuların elde edebileceği bir hak olmuştu. Hellenistik Dönem'de *periodos* oyunlara verilen bu hak, İmparatorluk Dönemi'nde Roma merkezinin alacağı karara bağlanmıştı. Kentler oyunlarının statüsünü artırırken, bu sıfatı da imparatorun uygun görmesi şartıyla oyunlarının isimlerine ekliyordular. Ayrıca bahsedilen para ödülü de yarışmacıların ömür boyu elde ettikleri bir aylıktı. Bkz. Plinius *Ep.* X, 118 ve 119; Gardiner 1930, 111; Pleket 1975, 62; Golden 2004, s.v. Agon, Eiselasis, Opsonion ve Prizes.

İmparatorluk Dönemi'nin ilk iki yüzyılı boyunca bir oyunun kutsal mertebesine yükseltilmesi zordu. Ancak gerek bazı imparatorların Yunan kültürüne duyduğu hayranlıktan gerekse oyunların altında yatan politik gücü fark etmelerinden dolayı⁹, İ.S. II. yüzyılın sonları ve III. yüzyıl ile birlikte imparatorlar bu oyunların kurulması için verdikleri izinlerde oldukça cömert davranmaya başlamışlardır. İşte bu noktada oyunların finansıyla ilgili farklı çözümler de gündeme gelmiştir. Masraflar, umumi gelir ya da vakıf gelirlerine sahip kent ile, oyunların memurları ve kentin önde gelen zenginlerinin kurduğu vakıflar arasında bölüşülmüştü. Eyalet çapındaki festivallere katılım, eyaletin bütün kentlerine düzenli bir vergi verme zorunluluğu getirmiş ve bu parayı yönetecek kendi mali görevlilerini ortaya çıkarmıştır¹⁰. İmparator kültüründe ise, her ne kadar yerli eşraf sınıfının desteği söz konusu olsa da bütün sorumluluk kente aitti. İmparatorluk kültürünün gelirleri, imparator adına yapılacak törenlerdeki gösteriler için ayrılmış özel bir ödenekten ya da imparatorluğa ait topraklar ve hazineden karşılanmaktaydı¹¹.

Yerli eşraf sınıfının oyunlardaki rolüne bakılacak olursa, karşımıza çıkan en önemli olgu *euergesi*dir. *Pax Romana* ile birlikte kentlerde oluşan refah ortamıyla, özellikle İ.S. II. yüzyılda diğer *euergesia* çeşitleriyle beraber agonistik faaliyetlerde de bir artış gözlemlenmektedir. Her kent için, düzenlediği oyun övünç kaynağıydı. Bu yüzden de kentin önde gelen zengin zümresi için oyunların düzenlenmesine katkıda bulunmak ayrı bir onurdu. Kentlerde ve birliklerde maddi problemler her zaman için söz konusu olduğundan, kentler sorunu yerli hayırseverlerin sağladığı destekle gidermeye çalışmışlardır. *Euergesia* kısa sürede ortaya çıkmamış, yönetimin gittikçe artan maddi alandaki boşluğu hayırseverlerin bağışları ile doldurulmuştur¹². Kentlerdeki zenginler yapı inşası, yiyecek temini gibi hayırlarla girdikleri rekabeti, agonistik alanda da gözler önüne sermişlerdir. Böylelikle kentin ve halkın yaşamını devam ettirmesini sağlayan

⁹ İmparatorların kent kültürüne dahil edilmelerinin en kolay yolu, var olan eski kültürel faaliyetler ile uyum sağlayarak kendilerini bu kültürün içine sokmalarıdır. Roma İmparatorluğu'nun Anadolu topraklarında eskiden beri var olan festivaller, İmparatorluk Dönemi'nde özellikle İmparator Kültü ile kaynaştırılarak imparatorun kudretini ve varlığını halka her zaman için hissettirmişlerdi. Böylece Roma merkezi yönetimi doğu eyaletlerinde baskın olan hellenistik kimliği yok etmeden ortak bir kimlik oluşturmaya çabalamıştır. Bkz. von Nifj 2001, 314-317; Price 1984, 101-133.

¹⁰ Price 1984, 129.

¹¹ Price 1984, 103, dn. 10 ve 11 ile birlikte.

¹² Pleket 1976, 4; Veyne 1992, 104-108.

zaruri yardımlar ile agonistik hayırseverlik faaliyetleri eşit derecede sayılmıştır. Roma Dönemi'nde *euergesia* farklılaşmamış, onun nimetlerinden yine tamamen kent yararlanmıştı¹³. Bu yüzden *euergeteslik*, *philotimia* olarak görülmüştür¹⁴. Öyle ki hayırseverler, Yunan toplumunun özünü ve buna bağlı olarak agonistik yarışmaların da temelini oluşturan rekabet duygusunu, kenti ve halkı için yaptığı hayırlarla bir kez daha son derece canlı bir şekilde gözler önüne sermişlerdir. Hatta kentin bir velinimeti, diğerlerine üstün gelmek için ondan daha iyi, daha dikkat çeken bir festival düzenlemeye çalışabilmekteydi. Bu kişiler bu yolla halkın da dikkatini çekmişlerdir. Vatandaşlar açısından festivaller, günlük ekmeğin sağlanması için bir araçtı. Eski Yunan toplumunda festivaller kapsamındaki halka açık ziyafetler, toplumun kimliğini ve onların sosyal ilişkilerini ortaya koymuştur. Kent açısından bakıldığında ise, bu tarz yarışmalar kent piyasası için hareket sağlayan ve amacı para harcamak olan birçok ziyaretçiyi çekmek suretiyle, kente fazlasıyla kazanç sağlamıştır. Böylelikle kentsel bağışlar ve yarışmaları içeren festivaller toplum düzeni ile büyük ilişki içindedir. Öyle ki bu festivaller halka, yiyecek ve paranın dağıtılması vb. hususlarda toplumdaki statü farklarını ortaya çıkarmak için önemli bir araç olmuştur¹⁵.

İ.S. I. yüzyıldan itibaren *euergesiaya* bağlı olarak vakıflar ortaya çıkmıştı. *Euergetesler* tarafından kurulmuş olan vakıflar, oyunların organize edilmesini ve bu oyunların sonucunda galiplerin elde ettikleri onurların finanse edilmesini sağlamışlardı. Özellikle, Roma İmparatorluk Dönemi'nde yeni oyunların ortaya çıkışı bu özel vakıflar sayesinde olmuştur¹⁶. Vakıflar, hayırsever henüz hayattayken kendisi tarafından kurulabildiği gibi, miras yoluyla da oluşturulabilmekteydi¹⁷. Bu vakıfların gelirleri hediyeler ya da miraslar, özellikle de bahşedilen topraklar ve onların gelirleriyle sağlanmıştır¹⁸.

¹³ von Nijf 2001, 331.

¹⁴ von Nijf 2001, 313.

¹⁵ Toplumsal statünün en iyi gözlemlenebildiği yazıt Oinoandalı hayırsever Demosthenes'in masraflarını karşılayarak düzenlediği yarışmanın kuruluş evrelerini içeren yazıttır, bkz. Wörrle 1988, 123-135.

¹⁶ Mitchell 1990, 183-193; Mitchell 1993, 219; Roueché 1993, 7-8; von Nijf 2001, 312.

¹⁷ IGR IV no. 915 = Corsten 2002, no. 42 A: Kibyralı Q. Veranius Philagros, hayattayken, kente 400.000 Rhodos drahmesi bağışlamış ve bu paranın faizinin daimi *gymnasiarkhia* için kullanıp, anaparanın her zaman için sabit kalmasını vasiyet etmiştir.

¹⁸ Duncan – Jones 1982, 132 vdd.

Yaptığı hayırlar ve aldığı galibiyetler sonucunda birçok kentin vatandaşlık hakkını kazanmış olan Titus Aelius Aurelius Menandros, Pisidia Antiokheiası'nda *ksystarkhes*¹⁹ olarak görev almış ve yeni bir yarışma düzenlemişti. Bu yarışmada ödüller ile ilgili mali sorunu kendisi çözmüştü²⁰. Kentlerin önde gelenlerinin kurduğu oyunlara örnek olarak, Miletos'lu Cn. Vergilius Capito'nun kendi kentinde kurduğu *Kapitoneia* Oyunları ve Ephesos'lu Tiberius Claudius Balbillus'un kurduğu ve kurduğu andan itibaren de kutsal oyunlar sınıfında yer alan *Balbilleia* Oyunları verilebilir²¹. İmparator Traianus zamanında, Pergamon'da C. Antius A. Iulius Quadratus tarafından kurulmuş olan *Diiphileia Traianeia* oyunlarının masraflarını bizzat kurucusunun üstlendiğini bildiren bir *senatus consultum* bilinmektedir²². Ephesos'taki *Büyük Artemisia* oyunlarının ἀγωνοθέτης καὶ πανηγυριάρχης'i ise galip gelen sporcular için ödülleri arttırmış ve galip gelenlerin heykellerinin dikilmesini sağlamıştı²³. Yine Ephesos'ta, İmparator Hadrianus adına kurulmuş olan *Hadrianeia* festivalinin ilk kutlaması esnasında, İmparator bizzat kendini oyunu düzenleyen kişi olarak addetmişti. Bu da imparatorun oyunun finansı için zengin bir vatandaş vasıtasıyla vakıf kurmuş olabileceğini akla getirir. Oyunun daha sonraki kutlamalarında ise, vakıfların enflasyona maruz kalması dolayısıyla para kaynağı açığını kapatmak için oyunun *agonothetes*i de para ödemişti²⁴.

Yukarıda bahsi geçen *kutsal* oyunların dışında, *yerel – para* ödüllü oyunlar da, kentin önde gelen hayırseverlerinin miras yoluyla bıraktıkları paralardan ya da arazilerden ve de onlardan elde edilen gelirlerden finanse edilmişlerdir. Bu oyunların en büyük özelliği, finanse eden şahsın ismini taşımaları ya da yazıtlarda bunu ifade eden “falancanın bırakmış olduğu paradan düzenlenen yarışma/*themis*” vb. sözcüklerin kullanılmasıyla nitelenmiş olmalarıdır. Pamphylia, Lykia, Kilikia ve Pisidia'dan bazı örneklerle, bu sözcük grupları aşağıda listelenmiştir:

¹⁹ *Ksystarkhes*, Roma Dönemi'nde imparatorların bizzat kendilerinin görevlendirdiği, merkezi yönetimin temsilcileriydi. Başarılı sporculara yaşam boyu verilen bir görevdi. Bu göreve gelen sporcular, kentlerindeki ya da bölgedeki tüm oyunları idare etmekle yükümlüydüler. Bkz. Forbes 1955, 247; Roueché 1993, 230-6; Golden 2004, 178, s.v. Xystarches.

²⁰ Yazıt için bkz. Roueché 1993, 230-236, no. 91, str. 31-36.

²¹ Magie 1950, 1398-9, dn. 5.

²² CIL III 7086.

²³ SIG³ no. 867, str. 60 vdd. = Wankel 1979, no. 24 C, str. 4 vdd.

²⁴ Lämmer 1967, 56-7.

ἐκ φιλοτιμίας, bir şahsın “ün severliğinden dolayı” kurduğu vâkıfa işaret eder. Bu şekilde düzenlenen yarışmalar sayıca fazladır. Termessos’ta farklı şahıslar tarafından kurulan 18 adet yarışma vardır. Bunlardan bir tanesi, Tiberius Claudius Agrippa’nın bizzat kendi arazisinin gelirlerinden (ἐκ φιλοτιμίας Τι. Κλ. Ἀγρίππου ἐκ τοῦ καταλειφθέντος ὑπὸ αὐτοῦ χωρίου) kurduğu bir vakıf aracılığıyla düzenlenmiştir²⁵. İ.S. III. yüzyıldan Syedra’da *consularis* Quintus Tineius Sakerdos ve Volussia Ladike, ün severliğinden dolayı, *Mousonius themisini* finanse etmişlerdi²⁶.

ἐκ τῶν ἰδίων / ἐξ οἰκείων χρημάτων “bizzat kendi cebinden / servetinden” ibaresi, yazıtlarda sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Agonistik yazıtlarda ise bir şahsın masraflarını bizzat üstlendiği yarışmalara işaret etmektedir. Syedra’dan İ.S. II. – III. yüzyıla tarihlenen yazıtlarda, Aurelius Zoilos Khrestos, eşi Aurelia Diodorane Theodora ile birlikte oyunların kendi servetinden düzenlenmesini sağlamıştı. Yazıtlardan birinde bu şahıslar *pankration* oyunlarında verilen ödülleri kendi servetlerinden karşılamış olarak, diğerlerinde ise oyunların *agonothetesi* olarak anılmışlardır²⁷. Side kentinin *Touesianeion epibaterion themisi* ise, oyunların yaşam boyu *agonothetesi* olan Aurelius Paioninus Touesianus tarafından ἐξ ἰδίων χρημάτων düzenlenmişti. Bu yazıtlarda da görüyoruz ki, oyunların galipleri hem para ödülü hem de heykel kazanmışlar ve bunun finansı da Aur. Paioninus Touesianus’un kurduğu vakıf aracılığıyla karşılanmıştı²⁸. İ.S. 222 – 235 yıllarına tarihlenen Verbe (Pisidia) yazıtlarında, imparator Severus Aleksander onuruna adlandırılan *Severeion Aleksandreion Herakleion Eusebeion Eutykheion themisi*, oyunun yaşam boyu *agonothetesi* Aurelius Vibius Petronianus Lucius’un bizzat kendi servetinden “vermiş olduğu söz üzerine” ἐξ ὑποσχέσεως düzenlenmişti²⁹. Bu ifadeden anlaşılıyor ki, oyun şahsın ölümünden sonra geride bırakmış olduğu para kullanılarak tertiplenmişti. Oinoanda’da *Severeia Aleksandreia Euaresteia* oyunlarının *agonothetesi* Iulius Lucius Pilius Euarestos, εἰς πάντα τὸν χρόνον “tüm zamanlar boyunca” bizzat kendi servetinden oyunların finansını üstlenmişti³⁰.

²⁵ TAM III no. 166, 170, 172, 190 ve 195.

²⁶ IGR III, no. 829 = Hagel – Tomaschitz 1998, Sye 3.

²⁷ Hagel – Tomaschitz 1998, Sye 15 ve 16.

²⁸ Nollé 2001, no. 121-126.

²⁹ Woodward – Ormerod 1909-1910, 120 no. 15.

³⁰ Hall – Milner 1994, 9-37, no. 5, 6, 11 ve 14.

Bazı yazıtlarda vakfa gelir sağlayan paranın kaynağı açıkça belirtilmiştir. Yukarıdaki Termessos örneğinde paranın kaynağı *euergetes*in sahip olduğu arazi gelirlerinden sağlanmıştı. Oinoanda'da Meleagris isimli hayırsever bir kadının ἀπὸ οὐσίας gerçekleştirdiği bir yarışma bilinmektedir. İlk dört yarışmada Meleagris'in mal varlığından düzenlenen *themis*, sonraki üç ya da dört yarışmada *Severeia Antonineia Geteia* olarak yeniden adlandırılmış, fakat hepsinde de ἀπὸ οὐσίας Μελεαγρίδος düzenlenmeye devam etmişti³¹.

Miras yoluyla bırakılan para ya da mallardan düzenlenen oyunları nitelemek için ἐκ διαθήκης “vasiyetinden” terimi de sıklıkla kullanılmıştır. Lykia kenti Ksanthos'ta Tiberius Claudius Caesianus Agrippa'nın miras yoluyla bıraktığı paradan düzenlenmiş bir *themis* bilinmektedir³². Burada sadece önemli bir şahsın ölümünden sonra gelen parasal yardım değil, aynı zamanda söz konusu kişinin ölümünden sonra anılmasına vesile olan yarışmaların söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Bunu belirtmek üzere, yazıtlardan birinde mirasın sahibi için ἀειμνημονεύτος sıfatı kullanılmıştır³³. Bir diğer örnek, Kilikia Hamaksia'dan Aurelius Obrimianus Touesianus “her zaman anılmaya değer” (ἀειμνήστος) babası Aurelius Obrimianus Indemis'in miras bıraktıklarıyla bir yarışma düzenlemişti³⁴. Selge'de ὑπὸ τῶν τῆς ἀρείστης μνήμης ἀξίων Marcus Aurelius Memnonianus Tlepolemos ve Aurelius Diogenianus Hermolaos tarafından miras bırakılmış olan *Artemision themisi* de anma kavramı için iyi bir örnek oluşturmaktadır³⁵.

ἐκ δωρεᾶς (hediyesinden) ibaresi de açık bir şekilde cömert bir finansal yardımı göstermektedir³⁶. Balbours'dan, Meleagros'un hediyesi olan ve ilk oyunu İ.S. 158 yılına tarihlenen *themis*, İ.S. yak. 220 yılında gerçekleştirilmiş olan 11. kutlamasına kadar yazıtlar aracılığıyla takip edilebilmektedir³⁷. Ksanthos'ta Tiberius Claudius Agrippa'nın hediyesinden düzenlenen *themisin* ise 20. kutlamasına kadar izi sürülebilmektedir³⁸.

³¹ Hall – Milner 1994, no. 28, 29, 33 ve 36.

³² TAM II, 1-3, no. 301-306.

³³ TAM II, 1-3, no. 305.

³⁴ Bean – Mitford 1965, 8, no. 4.

³⁵ Nollé – Schindler 1991, 114-115, no. 54.

³⁶ Pleket 1995, 156.

³⁷ Milner 1991, no. 1-11.

³⁸ TAM II 1-3, no. 306.

Bunlara ilaveten, καταλείπειν fiili ve bununla bağlantılı κατάλειψις de yine bir miras yoluyla kurulmuş vakfı ima etmektedir³⁹. Arykanda'da Aurelia Embromiane'nin miras bıraktığı (καταλιφθεισης) bir *themis* bilinmektedir⁴⁰. Kadyanda'da Phaniane nam-ı diğer Ammia isimli bir hayırsever kadın, miras yoluyla geride bıraktıklarından en tatlı vatani için bir *themis* düzenlenmesini sağlamıştır. Bir onurlandırma yazıtında bu *themisin* 10. kutlamaya kadar devam ettiği görülmektedir⁴¹. Yine aynı şekilde Termessos'tan bir yazıt grubundan Titus Aelius Agrippinus tarafından kente bırakılmış paradan kutlanan bir oyun bilinmektedir⁴².

Hayırseverlerin isimleri, henüz yaşarken bıraktıkları para ya da mallarından elde ettikleri gelirler ile kentlerinde oyunların kurulmasını sağladıkları gibi, ölümlerinden sonra kendi bıraktıkları gelirlerle akrabaları tarafından tertiplenen oyunlarla da yaşatılmıştı. Termessos'ta İ.S. 200 yılı civarına ait bir yazıtta Tiberius Claudius Varus ve Tiberius Claudius Asklepiodotos'un anısına, muhtemelen ölümlerinden sonra, aileleri tarafından düzenlenen bir yarışma vardır⁴³. Yine Termessos'ta Odollos isimli bir vatandaş ün severliğinden (ἐκ φιλοτειμίας) dolayı oğlu Moles aracılığıyla *Asklepeion* themisinin düzenlemesine vesile olmuştur⁴⁴.

Bu yazıtların birçoğunda oyunları vakfeden hayırsever, aynı zamanda oyunun yaşam boyu *agonothetes*i olarak belirtilmektedir. Hayırseverler bu şekilde, özellikle ölümlerinden sonra, bu görevle özdeşleştirilerek oyunlarının düzenlendiği süre boyunca isimlerini yaşatmış olmalıdır. Kilikia Bölgesi Antiokheia kentinde düzenlenen İ.S. II. – III. yüzyıla tarihlenen *Leonideia* themisi, ismini oyunun yaşam boyu *agonothetes*i olan ölmüş Leonidas'tan almıştır⁴⁵. Bir başka örnekte, İ.S. yaklaşık 250 yıllarında Lykia kenti Oinoanda'da yaşam boyu *agonothetes* Marcus Aurelius Artemon ve eşi Marcia Aurelia Polykleia hem müzikal hem de atletik oyunları içeren bir yarışma düzenlemişlerdi. Çift, tüm Lykialıları ayrıca "Asia'nun Kibyra kenti ve Pamphylia'nun Termessos kenti vatandaşlarını

³⁹ Pleket 1995, 156.

⁴⁰ Şahin 1994, 84-86, no. 76

⁴¹ TAM II 1-3, no. 681, 682, 687 ve 688.

⁴² TAM III no. 41, 181, 182, 184 ve 197; Heberdey 1929, 55.

⁴³ İplikçioğlu – Çelgin – Çelgin 1992, 11 vd., no. 1.

⁴⁴ TAM III, 83, no. 186; ayrıca bk. Heberdey 1929, 50-51.

⁴⁵ Heberdey – Wilhelm 1896, no. 258; Bean – Mitford 1965, no. 41 ve 42.

oyunların *iştirakçileri olarak*” belirleyerek, heykel ve para ödülleri karşılamaı da kapsayan daimi bir bağıyla oyunları finanse etmişlerdi⁴⁶.

Yukarıda, *themis* ya da *agon* olarak adlandırılan yerel oyunların, yerel eşraf sınıf tarafından finanse edilenleri için bazı örnekler sunulmuştur. Bu yerel oyunlara ilaveten “πολιτικοὶ ἀγῶνες” yani “kente ait oyunlar” olarak adlandırılan bir grup daha vardır⁴⁷. Bu oyunlar, yerel hayırseverler ve *agonothetesten* ziyade, kent tarafından organize edilmişlerdi. İştirakçiler genellikle oyunun düzenlendiği kentle sınırlandırılmıştı. Karia Bölgesi'ndeki Aphrodisias'ta düzenlenen *politikoi agonesin* kente ait gelirlerden toplanan para ile, belki de gerçekten sadece yerel sporcular için organize edilmiş olabileceği düşünülür⁴⁸. Pisidia Olbasa'daki *Augusteia Capetolia themisi* ise, yine kent tarafından finanse edilmiş ve doğrudan imparatora ithafen adlandırılmıştı⁴⁹. Kilikia Laertes'te de İ.S. III. yüzyıldan bir yazıtta Θέμις πολιτικός'tan bahsedilmektedir. Ancak bu yazıttan, bu oyunun sadece vatandaşlar ile sınırlandırılıp sınırlandırılmadığı anlaşılmamaktadır⁵⁰.

Örneklerle açıklandığı üzere, Birlik (*koinon*) Oyunları⁵¹ hariç tüm yarışmalar, hayırseverlerin – *agonotheteslerin* alışıldık yardımları ile kent tarafından organize ve finanse edilmişti⁵². Bir festivalin kuruluş aşamasındaki gerekli ayrıntıyı ve bir festivaldeki hiyerarşiyi gözler önüne seren Demosthenes yazıtında; Demosthenes, bizzat kendi döneminin imparatoru Hadrianus'a müzikal bir yarışma kurmak için başvuruda bulunmuştu⁵³. Bu yazıt, bir şahısın kurduğu vakıfta bile imparatorun nasıl doğrudan bir etkiye sahip olduğunu ve ortak bir kültür yaratmak için yardımcı olduğunu

⁴⁶ Hall – Milner 1994, 32 – 34, no. 22 ve 23: str. 23-27 καλέσαντα καὶ τὰς ἰ λαμπρὰς πόλεις Τερμησιῶν ἰ τῆς Παμφυλίας τὴν ἀνέκαθεν ἰ συνγενίδα καὶ τὴν Καισαρέων ἰ Κιβυρατῶν τῆς Ἀσίας πόλιν. Polykleia ayrıca eşinin festival sırasında vatandaşlara dağıtılması için vasiyet ettiği bağışlar hususuna da açıklık getirmiştir.

⁴⁷ Pleket 1995, 163.

⁴⁸ Roueché 1993, 176.

⁴⁹ Jüthner 1902, 285-291 Yazıtlar için bk. IGR III no. 411-414.

⁵⁰ Bean – Mitford 1970, 103, no. 88.

⁵¹ Birlik Oyunları, eyalet çapında düzenlenen, birliğin finanse ettiği, uluslar arası nitelikte kutusal oyunlardı. Oyunlar birlik kentlerinde dönüşümlü olarak belli periyotlarla kutlanmaktaydı. Örneğin Asia Birlik Oyunları Ephesos, Smyrna, Pergamon, Kyzikos, Philadelphia, Sardes ve Laodikeia'da dönüşümlü olarak kutlanmıştır. Bkz. Mitchell 1993, 219 dn. 143 ile birlikte.

⁵² Pleket 1995, 166.

⁵³ Yazıt için bk. Wörle 1998.

göstermektedir⁵⁴. Bu noktada Roma merkezi yönetiminin tutumuna bakmak yerinde olur. Özellikle İmparatorluk Dönemi ile imparatorluğun doğu eyaletlerindeki kamusal alanların inşası konusunda, imparatorların hızlı faaliyetleri başlamıştı. Rekabete dayanan *agon* anlayışı, ilk zamanlardan beri Yunan *polisinin*, dini ve kültürel yaşamının merkezinde yer almıştır. İ.Ö. V. ve IV. yüzyıllarda Yunan Dünyası'na ait kent devletlerinin bağımsızlığı, Doğu Akdeniz'de Roma'nın etkin bir güç olarak ortaya çıkmasına kadar devam etmiştir. Augustus'un hükümdarlığından itibaren, Hellenistik Dönem'in bağımsız kent devletleri, gerek kentlerin finansal olaylarına dâhil edilen Roma'nın çıkarları, gerekse politik kontrol ve güvenlik amacıyla Roma'nın ilgisini çekerek bağımsızlıklarını yavaşça kaybetmiştir⁵⁵. Yerli zenginlerin agonistik çekişmeleri ilk olarak kamu yapılarında kendini göstermiştir. Bu çekişme, özellikle Hadrianus Dönemi ile birlikte agonistik alanda da kendini iyice hissettirmiştir. Traianus zamanında Plinius'un Bithynia Valiliği yaptığı sırada, Pontos'lu bir hayırseverin mirasının vekili olarak, mirasından oyunların mı kurulması yoksa kamusal yapıların mı yaptırılması ikilemi arasında kalması da, bu iki olgunun da önemini vurgulamaktadır. Severuslar Dönemi ile, doğu eyaletlerinde kentlerin çehresini değiştiren bina inşalarından hiç de geri kalmayan agonistik oluşumlar kent yaşamında yerini sağlamlaştırdı. Bunun nedeni, bu zamana kadar kentlerdeki yapısal ihtiyaçların tamamlanmış olması ve yeni ilavelere ihtiyaç duyulmaması ya da III. yüzyılın ekonomik sıkıntılarında inşaatlar yerine agonistik faaliyetlerin, vatanseverliği dile getirmek için çok daha ucuz bir yol olarak görülmesi olabilir. Bu şekilde geleneksel kültürü de elden bırakmamış oluyordular⁵⁶.

Agonistik faaliyetler de, tıpkı yapı faaliyetleri gibi bütçeyi aşarak kent-sel gelirleri tüketebilmekteydi. Örneğin Demosthenes yazıtında "bayram gününde vergiden muaf olunması ve kentlinin gelirlerinin asla tüketilmemesi" hususunda Lykia valisi Flavius Aper, Oinoanda'nın yöneticilerini uyardı⁵⁷. Yine Marcus Aurelius, Miletos'un kutsal alanı Didyma'da kutlanan *Didymeia* Oyunları'nın Commodus'un tahta geçişi onuruna *kutsal oyun* statüsüne yükseltilmesi hususunda senatoya yaptığı konuşmada kent gelirlerinin tüketilmemesi üzerinde durmuştur. Sardes'te ele geçen,

⁵⁴ Mitchell 1993, 220; ayrıca bk. Jones 1990, 486-8.

⁵⁵ Gauthier 1982, 82-107; Mitchell 1990, 189.

⁵⁶ Mitchell 1990, 191.

⁵⁷ Wörrle 1998, 16, str. 116.

Roma Dönemi'nin farklı bir olgusu olan gladyatör oyunlarının masrafları için kısıtlamayı içeren imparatorluğun kararı da, tüm bu kaygılardan kaynaklanmaktaydı⁵⁸. Cassius Dio, Severuslar Dönemi'nde ihtiyatlı bir idare için hem yapılar hem de oyunlara yapılan aşırı harcamaya karşı uyarıda bulunmuştu⁵⁹. Görüldüğü gibi merkezi yönetim, kent gelirlerinin bu şekilde tüketilmesi konusunda tedirgindi. Bunun sonucunda da kentler böylesi festivallerin finansını sağlamak için imparatorlar tarafından alternatif çözümler bulmaya mecbur bırakılmışlardı⁶⁰. Ama bu tedirginliklere rağmen, kentlerin hem kamusal inşaatlardan hem de agonistik oyunlardan geri kalmadığı aşikârdır.

Roma İmparatorluk Dönemi'nin başından itibaren *kutsal oyunların* kurulması imparatorun izni ile gerçekleşmekteydi. Bu oyunlar imparatorun hediyesiydi ve bunu belirtmek için yazıtlarda δωρεά terimi kullanılmıştır. Bu terim daha çok *kutsal*, *taç ödüllü* ya da *oikoumenik* veya tüm bunların birleşimi olan oyunlara verilen bir unvandı ve İ.S. III. yüzyılda böylesi bağışlar giderek artmıştı⁶¹. Bu hediye aynı zamanda parasal bir yardımı da içeriyor olabilirdi. Muhtemelen, imparatorlar yapıları ayırdıkları gibi *agones* için de para ayırmışlardı⁶². *Dorea* terimi ile imparatorun bizzat kendisinin yaptığı parasal bir yardımı değil, kent kasasından düzenli bir transferi düşünmemiz yerinde olacaktır; şayet bu terim bizzat parasal bir yardımı içermiyorsa da, imparatorların aktif bir şekilde oyunları ilerletmekle ilgilendiklerini vurgulayan bir terim olarak kullanılmış olmalıdır⁶³.

Oyunların finansı kentin sorumluluğunda olmasına rağmen, imparatorlar kent kasasını zora sokmamaya özen göstermişlerdir. Bu noktada da kentin yükünü, gerek oyunların memurları gerekse kentin eşraf sınıfı

⁵⁸ Buckler – Robinson 1932, 34 vdd., no. 16.

⁵⁹ Cassius Dio *Hist.* LII, 30.

⁶⁰ Mitchell 1990, 190; ayrıca bkz. Milet'in dilekçesine imparator Marcus Aurelius ve Commodus'un cevap mektubu için Herrmann 1975, 150 vdd.

⁶¹ Roueché 1981, 119. Apollonia'dan Aelia Cornouteia isminde bir kadının imparatora ait bir bağışla tesis edilmiş *themisinin* ilk kutlaması kaydedilmiştir. Yazıtta imparatora ait bağışı belirtmek için ἡ σεβαστοδωρητοῦ kullanılmıştır. Yazıt için bk. MAMA IV, no. 154.

⁶² Mitchell 1990, 191; Pleket 1976, 4, dn. 10'da Ephesos *Hadrianeiasına*, imparatorun bağışından bahseder. İmparatorun parasal yardımını açıklayabilecek örnekler için ayrıca bk. Robert 1969, 285 no. 5; Lämmer 1967, 56-7.

⁶³ Mitchell 1993, 224. Nitekim bu ilgi Demosthenes yazıtında zaten açıkça gözler önüne serilmekteydi. Yazıtta göre yerel bir oyun için oluşturulan vakıflarda bile imparatorun etkisi söz konusuysa.

hafifletmişti. Hem kutsal statüdeki hem de daha alt seviyedeki para ödüllü oyunlarda kent zenginlerinin desteklerini görmek mümkündür. Kutsal statüdeki oyunların para kaynağı daha çok kente ait vergiler, memurlar ve yerel hayırseverlerken, daha çok yerel sahada görülen para ödüllü oyunlarda yerli eşraf sınıfının desteği göz ardı edilemeyecek kadar çoktur. Yazıtlarda bu oyunların doğrudan kurdukları vakıflar ya da geride bıraktıkları gelirler aracılığıyla düzenlenmesini sağlayan hayırseverlerin isimleriyle anıldıkları görülmektedir. Bu sayının çokluğu sonucunda diyebiliriz ki, eşraf sınıfı için kentin yararına yaptırdukları yapılar, yiyecek yardımları vs. gibi hayırlar yanında agonistik faaliyetler de çok önemli bir konuma sahipti. Kent açısından bakıldığında da, kentler dış dünyaya iyi organize edilmiş bir topluluk imajı vermek için oyunları kullanmıştır. Böylece Roma Dönemi atletik oyunları ve bunları bünyesinde barındıran festivaller, imparatorlar için gücün simgesi, kentler içinse birliktelik içinde bir topluluğun göstergesi olan, gerçek anlamıyla ciddi eğlencelerdi.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- Bean – Mitford 1965 Bean, G.E. – Mitford, T.B., *Journeys in Rough Cilicia 1962-63*, Wien.
- Bean – Mitford 1970 Bean, G.E. – Mitford, T.B., *Journeys in Rough Cilicia 1964-68*, Wien.
- Buckler – Robinson 1932
Buckler, W.H. – Robinson, D.M., *Sardis VII. Greek and Latin Inscriptions I*, Leiden.
- Cass. Dio *Hist* Boissevain, U.P. (ed.), *Cassii Dionis Cocceiani historairum Romanarum quae supersunt*, 3 vols. (1895–1901).
- Corsten 2002 Corsten, T., *Die Inschriften von Kibyra I [IK 60]*, Bonn.
- Crowther 2007 Crowther, N.B., “The Ancient Olympics and Their Ideals”, Schaus G.P.– Wenn S.R. (edd.), *Onward to the Olympics. Historical Perspectives on the Olympic Games*, Canada, 69-77.
- Duncan – Jones 1982 Duncan – Jones, R., *The Economy of the Roman Empire*, Cambridge.
- Forbes 1955 Forbes, C.A., “Ancient Athletic Guilds”, *Classical Philology* 50 / 4, 238-252.
- Gardiner 1930 Gardiner, E.N., *Athletics of the Ancient World*, Oxford.
- Gauthier 1982 Gauthier, P., “Les cités hellénistiques: epigraphie et histoire des institution des régimes politiques”, *Praktika [of the Eight International Congress of Greek and Latin Epigraphy]*, 82-107.
- Golden 2004 Golden, M., *Sport in the Ancient World from A to Z*, London.
- Hagel – Tomaschitz 1998
Hagel, S. – Tomaschitz, K., *Repertorium der Westkilikischen Inschriften nach den Scheden der Kleiasiatischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften [ETAM 22]*, Wien.
- Hall – Milner 1994 Hall, A. – Milner, N., “Education and Athletics. Documents illustrating the Festivals of Oenoanda”, French D. (ed.), *Studies in the History and Topography of Lycia and Pisidia. In memoriam A. S. Hall*, London, 9 – 37.
- Heberdey – Wilhelm 1896
Heberdey, R. – Wilhelm, A., *Reisen in Kilikien [Dph ÖAW 44]*, Wien.
- Heberdey 1929 Heberdey, R., *Termessische Studien*, Wien-Leipzig.
- Herrmann 1975 Herrmann, P., “Eine Kaiserurkunde der Zeit Marc Aurels aus Milet”, *IstMitt* 25, 149 - 166.
- İplikçioğlu – Çelgin – Çelgin 1992
İplikçioğlu, B. – Çelgin, G. – Çelgin, A.V., *Epigraphische Forschungen in Termessos und seinem Territorium II*, Wien.

- Jones 1990 Jones, C. P., "A new Lycian dossier establishing an artistic contest and festivals in the reign of Hadrian", *JRA* 3, 486-8.
- Jüthner 1902 Jüthner, J., "Die Augusteia in Olbasa", *Wiener Studien* 24, 285-291.
- Kern 1900 Kern, O., *Die Inschriften von Magnesia am Maeander*, Berlin.
- König 2005 König, J., *Athletics and Literature in the Roman Empire*, Cambridge.
- Lämmer 1967 Lämmer, M., *Olympien und Hadrianeen im antiken Ephesos*, Diss. Cologne.
- Magie 1950 Magie, D., *Roman Rule in Asia Minor*, Princeton.
- MAMA IV Buckler, W.H. – Calder, W.M. – Guthrie, W.K.C., *Monumenta Asiae Minoris Antiqua Vol. IV. Monuments and Documents from eastern Asia and western Galatia*.
- Milner 1991 Milner, N.P., "Victors in the Meleagria and the Balbouran Elite", *AS* 41, 23-62.
- Mitchell 1990 Mitchell, S., "Festivals, Games, and Civic Life in Roman Asia Minor", *JRS* 80, 183-193.
- Mitchell 1993 Mitchell, S., *Anatolia. Land, Men and Gods in Asia Minor I*, Oxford.
- Nollé – Schindler 1991 Nollé, J. – Schindler, F., *Die Inschriften von Selge [IK 37]*, Bonn.
- Nollé 2001 Nollé J., *Side im Altertum II. Geschichte und Zeugnisse II. Geographie, Geschichte, Testimonia, griechische und lateinische Inschriften [IK 44]*, Bonn.
- Pleket 1975 Pleket, H. W., "Games, Prizes and Ideology. Some Aspects of the History of Sport in Greco – Roman World", *Stadion* I, 54-71.
- Pleket 1976 Pleket, H.W., "Olympic Benefactors", *ZPE* 20, 1-18.
- Pleket 1995 Pleket, H. W., "Mass – Sport and Local Infrastructure in the Greek Cities of Roman Asia Minor", *Stadion XXIV/ 1*, 151-171.
- Price 1984 Price, S.R.F., *Rituals and Power. The Roman Imperial Cult in Asia Minor*, Cambridge.
- Reisch 1896 Reisch, *RE* II₂ (1896), s.v. Ἀθλον, 2058-2063.
- Robert 1969 Robert, L., "Les Inscriptions", *J. des Gagniers et al.*, *Laodicée de Lycos: la Nymphée*, Campagnes 1961-3, Paris.
- Robert 1970 Robert, L., "Deux concours grecs à rome", *CRAI*, 6-27.
- Robert 1984 Robert, L., "Discours d'ouverture", *Actes du VIIIe Congrès international d'Épigraphie grecque et latine à Athènes 1982*, Athen, 35-45.
- Roubitschek 1988 Roubitschek, A.E., "The Panhellenic Idea and the Olympic Games", *Raschke E.J. (ed.), The Archaeology of the Olympics. The Olympics and Other Festivals in Antiquity*, Madison, 35-37.

- Roueché 1981 Roueché, C., "Rome, Asia and Aphrodisias in the Third Century", JRS 71, 103-120.
- Roueché 1993 Roueché, C., Performers and Partisans at Aphrodisias in the Roman and Late Roman Periods, London.
- Scanlon 2002 Scanlon, T. F., Eros & Greek Athletics, Oxford.
- Şahin 1994 Şahin, S., Die Inschriften von Arykanda [IK 48], Bonn.
- TAM II 1 – 3 Kalinka, E., Tituli Asiae Minoris, II: Tituli Lyciae linguis Graeca et Latina conscripti, 1: Pars Lyciae occidentalis cum Xantho oppido, 2: Regio quae ad Xanthum flumen pertinet praeter Xanthum oppidum, 3: Regiones montanae a valle Xanthi fluminis ad oram orientalem (1920–1944).
- TAM III Heberdey, R., *Tituli Asiae Minoris, III: Tituli Pisidiae, 1. Tituli Termessi et agri Termessensis* (1941).
- Veyne 1992 Veyne, P., Bread and Circuses. Historical Sociology and Political Pluralism, London.
- von Nifj 2001 von Nifj, O., "Local Heroes: Athletics, Festivals and Elite self-fashioning in the Roman East", Goldhill S. (ed.), Being Greek and Rome. Cultural Identity, the Second Sophistic and the Development of Empire, Cambridge, 306-334.
- Wankel 1979 Wankel, H., Die Inschriften von Ephesos Ia [IK 11.1], Bonn.
- Woodward – Ormerod 1909-1910 Woodward, A.M. – Ormerod H.A., "A Journey in South-western Asia Minor", ABSA 16, 76-136.
- Wörle 1988 Wörle, M., Stadt und Fest im kaiserzeitlichen Kleinasien, München.

